

علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره بیست و دوم، شماره نه، آذر ماه ۹۹

## بررسی نقش سرمایه اجتماعی در حفاظت محیط زیست شهر ایلام

پاکزاد آزادخانی<sup>۱</sup> \*

[Pakzad540azad@gmail.com](mailto:Pakzad540azad@gmail.com)

جعفر حسین زاده<sup>۲</sup>

فرحناز کرمی<sup>۳</sup>

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۸/۰۹

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۷/۱۲

### چکیده

زمینه و هدف: ارتباط محیط زیست و سرمایه اجتماعی از جمله موضوعات جدیدی است که مورد توجه محققان زیست محیطی قرار گرفته است. پژوهشگران معتقدند که سطوح سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست محیطی و حفاظت از محیط زیست تأثیر به سزایی دارد و رفتارهای زیست محیطی افراد و تمایل آنها به حفظ محیط زیست به شخصیت، وضعیت و ظرفیت‌های اجتماعی در جامعه بستگی دارد. هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین نقش سرمایه اجتماعی بر حفاظت محیط زیست در شهر ایلام می‌باشد.

روش بررسی: روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی است. این تحقیق در سال ۱۳۹۶ انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش ساکنان شهر ایلام هستند که تعداد ۳۸۳ نفر از آنها با استفاده از فرمول کوکران انتخاب و بین آنها به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای توزیع شد. ابزار این پژوهش پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد که روایی و پایایی آن با استفاده از نظر کارشناسان و آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۷۹ مورد تایید قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش با استفاده از آزمون‌های همبستگی و رگرسیون در نرم‌افزار Lisrel انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین ابعاد سرمایه رابطه‌ای و سرمایه شناختی و حفاظت محیط زیست رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. اما بین بعد سرمایه ساختاری و حفاظت محیط زیست رابطه‌ای یافت نشد.

بحث و نتیجه‌گیری: در صورت وجود سرمایه اجتماعی در یک جامعه به اهداف از پیش تعیین شده به منظور حفظ محیط زیست با کمترین هزینه و با مشارکت، هماهنگی، تعاون مبتنی بر اعتماد و همبستگی می‌توان دست یافت. هر چه سرمایه اجتماعی در یک جامعه بیشتر باشد میزان تمایل به حفاظت از محیط زیست نیز بالا می‌رود.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، محیط زیست، حفاظت محیط زیست، شهر ایلام.

۱- استادیار گروه معماری و برنامه ریزی شهری دانشگاه باختر ایلام، ایران \* (مسئول مکاتبات)

۲- دانشیار گروه علوم جنگل، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ایلام، ایران

۳- کارشناسی ارشد گروه برنامه ریزی توریسم، دانشگاه باختر ایلام، ایران

## Investigating the Role of Social Capital in Environmental Protection in Ilam City

**Pakzad Azadkhai<sup>1\*</sup>**

[Pakzad540azad@gmail.com](mailto:Pakzad540azad@gmail.com)

**Jaafar Hoseinzadeh<sup>2</sup>**

**Farahnaz Karami<sup>3</sup>**

Accepted: 2018.10.31

Received: 2017.10.04

### Abstract

**Background and Objective:** The relationship between the environment and social capital is one of the newest subjects which have attracted the attention of the environmental researchers. Scholars believe that the levels of social capital have a significant effect on the environmental behaviors and the protection of the environment, and the environmental behaviors of people and their tendency to maintain the environment depend on personalities, conditions and social capacities in a society. In other words, the main objective of this paper is to investigate the role of social capital in protecting the environment in Ilam City.

**Methodology:** The method used in this study is analytical-descriptive. The statistical population includes the residents of Ilam City, and 383 of them were chosen as the sample using Cochran's Formula, and they were given the questionnaires by Stratified Random Sampling Method. To gather the required data, the researcher-made questionnaire was used whose validity and reliability were confirmed by experts and by Cronbach's alpha, which was calculated to be 0.879. To analyze the data, correlation and regression tests in LISREL application were used.

**Findings:** The findings reveal that there is a positive significant relationship between the social capital and protecting the environment. Furthermore, there is a positive significant relationship between the components of the relational capital and cognitive capital and protecting the environment. However, there is no relationship between the component of structural capital and protecting the environment.

**Discussion and Conclusions:** In order to realize the predetermined objectives of protecting the environment with the least amount of expenses and the most cooperation based on trust and affinity, social capital in the society is of utmost importance. The higher the social capital in a community, the higher the willingness and tendency to protect the environment in that community.

**Keywords:** Social Capitals, Environment, Protecting the Environment, Ilam City

---

1- Assistant Professor, Department of Architects and Urban Planning, Bakhtar University, Ilam, Iran\*(Corresponding Author)

2- Associate Prof, Department of Forest Sciences, Faculty of Agriculture, Ilam University, Ilam, Iran

3- M.Sc., Tourism Planning, Bakhtar University, Ilam, Iran

## مقدمه

اطلاعات در سازمان‌های متولی محیط زیست برای شناخت مسئله در برنامه‌ریزی و اجرای آن از اهمیت به‌سزائی برخوردار است. می‌توان با تحقیق و پژوهش عوامل مؤثر بر محیط زیست را شناسائی کرده تا در سیاست‌گذاری‌های زیست‌محیطی مورد استفاده قرار گیرد.

خشکسالی‌های متعدد سال‌های اخیر کشور و همین‌طور شهر ایلام، رفتارهای غیرمحیط‌زیستی برخی شهروندان ایلامی و گردشگران، آتش‌سوزی‌ها، سیل، آفت‌ها و بسیاری عوامل دیگر تلفات جبران‌ناپذیری را بر پیکره محیط‌زیست وارد نموده است. اما خساراتی که از طریق مخاطرات انسانی بر پیکره محیط زیست وارد آمده نسبت به مخاطرات طبیعی بسیار بیشتر بوده است. عدم مشارکت افراد جامعه در حفظ محیط زیست، رعایت نکردن اصول محیط زیستی، عدم آگاهی کافی در مورد عواقب انجام رفتارهای تخریب‌گرانه، نبود انسجام، تعامل، و روابط اجتماعی بالا در جامعه، و بسیاری عوامل دیگر محیط زیست شهر ایلام را با چالش‌های زیادی مواجه نموده است. لذا حفظ محیط زیست و حرکت به سوی توسعه پایدار از جمله مسائلی است که مورد توجه سیاستمداران استان قرار گرفته است. با توجه به نقش قابل ملاحظه سرمایه اجتماعی و ابعاد اصلی آن مانند سرمایه ساختاری، سرمایه شناختی و سرمایه ارتباطی بر رفتار انسان‌ها در زمینه رفتارهای زیست‌محیطی، در این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سوال اصلی خواهیم بود که، آیا سرمایه اجتماعی بر حفاظت محیط زیست تأثیر دارد؟ و آیا ابعاد سرمایه اجتماعی بر حفاظت از محیط زیست تأثیرگذار است؟

## پیشینه پژوهش

رفتارهای زیست‌محیطی افراد و تمایل آنها به حفظ محیط-زیست به شخصیت، وضعیت و ظرفیت‌های اجتماعی در جامعه بستگی دارد. به طور مثال افراد خودکنترل و هدف‌گرا رفتارهای مطلوب‌تری نسبت به محیط‌زیست از خود نشان می‌دهند. همچنین بین سرمایه‌های عمومی اجتماعی و تأثیرات

امروزه نشانه‌های تنگناهای محیط زیست در سطح جهان آشکار شده و نمی‌توان همانند گذشته به مصرف منابع طبیعی ادامه داد (۱). محققان، طرح‌های گوناگونی برای حل مشکلات محیط زیستی ارائه نموده‌اند که اغلب آنها تکنولوژیکی هستند. لذا به تغییر شیوه زندگی انسان‌ها و تغییر رفتارهای آنها روی آورده‌اند (۲). رفتارهای محیط‌زیستی انسان، به عنوان یکی از مهمترین و تأثیرگذارترین عامل بر محیط طبیعی، مورد توجه بسیاری از جامعه‌شناسان قرار گرفته است. طرح این مفهوم حاکی از اهمیت نقش این رفتارها در محیط طبیعی است. یکی دیگر از مفاهیمی که در سال‌های اخیر در مطالعات اجتماعی مورد توجه اندیشمندان و محققان قرار گرفته، مفهوم سرمایه‌اجتماعی است که در کنار منابع مالی و نیروی انسانی از عوامل تأثیرگذار بر ارتقای توسعه پایدار در جوامع انسانی شمرده می‌شود (۳).

امروزه، تجربه مشکلات محیط‌زیستی تنها به کشورهای توسعه‌یافته محدود نمی‌شود، بلکه اکثر کشورهای جهان (از جمله ایران) را نیز در بر می‌گیرد (۴). بنابراین، انجام این پژوهش از سه منظر دارای اهمیت و ضرورت می‌باشد: اولاً، نتایج تحقیقات زیادی از صاحب‌نظران و محققان نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی منبع کنش اجتماعی است و پیامد مثبت سرمایه‌ی اجتماعی چنان گسترش یافته است که می‌تواند بسیاری از مشکلات جامعه را درمان کند و در صورت پایبندی افراد، منافع جمعی را تأمین نماید. ثانیاً، رشته‌های مختلف با اهدافی متفاوت، مطالعاتی در خصوص تأثیر سرمایه اجتماعی بر مؤلفه‌هایی همچون مشارکت سیاسی و اجتماعی، شبکه اجتماعی، جنسیت، توسعه، مدیریت، کیفیت زندگی، مهاجرت و ... به انجام رسانده‌اند. اما مطالعه‌ای گسترده که به‌طور مستقیم به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست‌محیطی بپردازد، صورت نگرفته است. ثالثاً، اهمیت موضوع با بروز مسائل و مشکلات زیست‌محیطی در سطح محله‌ای و منطقه‌ای، ضرورت اقدامات در جهت کاهش مصائب ناشی از آن و نیاز به اطلاعاتی برای سیاست‌گذاری‌ها، طرح‌ها و برنامه‌ریزی در جهت کاهش مشکلات زیست‌محیطی مشهودتر می‌شود. نیاز به

های مختلف را در شناسایی منافع زیست محیطی فراهم می-کنند. واقفی و حقیقتیان (۱۱) ابراز داشتند که سرمایه اجتماعی رابطه مستقیمی با انجام رفتارها طرفدار محیط زیست دارد و تسهیل کننده آن است. از نظر کاسکانتی و همکاران (۱۲) سرمایه اجتماعی یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتار زیست-محیطی افراد جامعه است و می توان با گسترش انسجام به انجام رفتارها مسئولانه و مثبت نسبت به محیط زیست کمک کرد. لارسون و همکاران (۱۳) نیز نشان دادند سرمایه اجتماعی و به خصوص مؤلفه های مشارکت و اعتماد و انسجام تأثیر به-سزایی در رفتارهای زیست محیطی دارند.

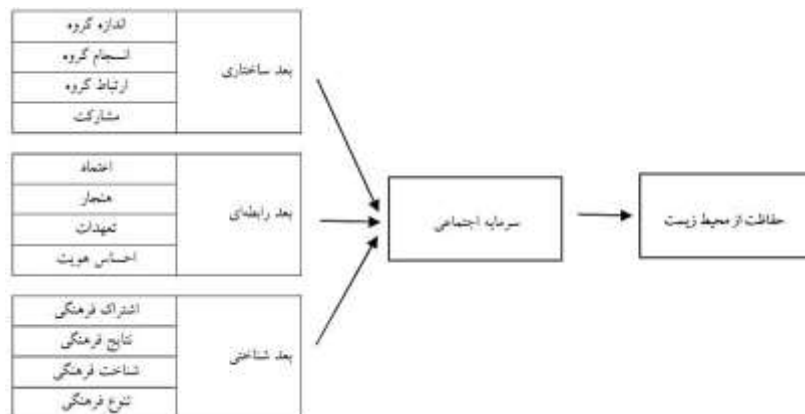
نتایج پژوهش خوش فر و همکاران (۱۴) نشان داد که سرمایه اجتماعی همبستگی مثبت و قوی با رفتارهای مسئولانه نسبت به محیط زیست دارد. این رابطه قوی بین میزان سرمایه اجتماعی افراد با رفتارهای مسئولانه آنان نسبت به محیط زیست حاکی از آن است که هنجارهای اعتماد و مشارکت و همچنین احساس امنیت بر کنش اجتماعی افراد نسبت به محیط طبیعی پیرامون خود تأثیر به سزایی دارند. در پژوهش صالحی و امام قلی (۱۵) بین سرمایه اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد. فرهنگند و همکاران (۱۶) بین سن پاسخ دهندگان، آگاهی زیست محیطی، فردگرایی، رضایت از زندگی، و رفتارهای زیست محیطی رابطه معنی داری را مشاهده نمود و همچنین در پژوهش آنان، بین زنان و مردان در رفتارهای زیست محیطی تفاوت معنی داری وجود دارد. یزدانی و شمس (۱۷) بین هر سه مؤلفه سرمایه اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی روستاییان رابطه مثبت و معنی داری یافتند. در پژوهش کبیری و کریم زاده (۱۸) ۲۲ درصد تغییرات دغدغه زیست محیطی توسط سرمایه اجتماعی تبیین می شود (۱۸). بخشی و همکاران (۱۹) نشان دادند که بین سرمایه اجتماعی و رفتارهای محیط زیستی دانشجویان رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد و از بین ابعاد سرمایه اجتماعی، شدت و قدرت همبستگی دو بعد انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی با رفتارهای محیط زیستی دانشجویان قوی تر است.

سیاست های زیست محیطی ملی و عوامل اساسی اقتصادی و جمعیت شناسی تعیین کننده عملکرد ملی محیط زیست رابطه وجود دارد. وجود سرمایه اجتماعی صرف شرط کافی برای بهبود نتایج ملی محیط زیست نیست. به این دلیل که نوع سرمایه اجتماعی و چگونگی نتایج آن متفاوت است و تأثیر کلی آن بر عملکرد محیطی زیست در سطح ملی متفاوت است. پژوهش های متعدد داخلی و خارجی در زمینه موضوع پژوهش انجام شده است:

به طور مثال؛ پتوس و گیلز (۵) نشان دادند که افراد خودکنترل و هدف گرا رفتارهای مطلوب تری نسبت به محیط زیست از خود نشان می دهند. همچنین این تحقیق نشان داد افرادی که خود را در جریان اتفاقات رخ داده در محیط می دانند، تمایلات کمتری برای دفاع از قوانین و محدودیت های طراحی شده برای محافظت و یا بهبود کیفیت محیط زیست دارند. نتایج پژوهش گرافتون و نولز (۶) بین سرمایه های عمومی اجتماعی و تأثیرات سیاست های زیست محیطی ملی و عوامل اساسی اقتصادی و جمعیت شناسی تعیین کننده عملکرد ملی محیط زیست رابطه وجود دارد. وجود سرمایه اجتماعی صرف شرط کافی برای بهبود نتایج ملی محیط زیست نیست. به این دلیل که نوع سرمایه اجتماعی و چگونگی نتایج آن متفاوت است و تأثیر کلی آن بر عملکرد محیطی زیست در سطح ملی متفاوت است. استرن و همکاران (۷) بیان داشتند افرادی که آمادگی بیشتری برای تغییر دارند، دگر دوست هستند و احساس نزدیکی با طبیعت می کنند، احتمال بیشتری وجود دارد که رفتارهای محافظت از محیط بیشتری از خود نشان دهند. گرجی گرسامی و همکاران (۸) نشان دادند که بین شاخص ها مهم سرمایه اجتماعی؛ مشارکت، انسجام و اعتماد و مدیریت رفتارهای زیست محیطی افراد رابطه معنادار وجود دارد. لیو و همکاران (۹) معتقدند که بعد سرمایه اجتماعی شناختی بیش از سایر ابعاد سرمایه اجتماعی افراد جامعه بر رفتارهای محیط زیست آن ها تأثیرگذار است. از نظر توماس (۱۰) سرمایه اجتماعی چارچوبی را برای درک وضعیت رفتار زیست محیطی فراهم می کند. همچنین سرمایه اجتماعی، تعامل افراد و گروه-

مفهومی پژوهش به صورت زیر ارائه می‌گردد.

براساس این پشتوانه نظری و پیشنهادی پژوهش‌های ذکر شده مدل



شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

Picture 1- The Conceptual model of the study

اجتماعی) و هنجارهای اعتماد و کنش و واکنش متقابل که از این پیوندها ناشی می‌شوند (۲۴). فرانسیس فوکویاما سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی می‌داند که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه گردیده و موجب پایین آمدن هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد (۲۵). صاحب‌نظران نشان داده‌اند که آنچه برای افراد صدق می‌کند، برای اجتماعات نیز مصداق دارد (۲۶). این بدان معناست که سرمایه اجتماعی را می‌توان به همان صورتی که در باب افراد مصداق پیدا می‌کند، درباره سازمان‌ها، گروه‌ها و جوامع نیز به کار برد.

#### ابعاد و شاخص‌های سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی را از منظرهای مختلفی می‌توان مطالعه کرد. موارد ذیل ابعادی هستند که می‌توانند ما را در تبیین بهتر سرمایه اجتماعی یاری کنند: ۱- اعتماد (اجتماعی- بین نژادها) ۲- مشارکت سیاسی ۳- عضویت در گروه‌های اجتماعی ۴- ادیان و مذاهب (۲۷). در پژوهش حاضر کوشش شد است ترکیبی از تمامی مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی استفاده شود؛ بنابراین سه بعد شناختی، ساختاری و رابطه‌ای برای سنجش سرمایه‌های اجتماعی انتخاب شده‌اند.

**بعد شناختی سرمایه اجتماعی:** این بعد در برگزیده میزان اشتراک کارکنان یک شبکه اجتماعی در یک دیدگاه یا درک

#### مبانی نظری پژوهش

##### سرمایه اجتماعی

مبحث سرمایه اجتماعی، با وجود عمر کوتاه‌اش، دارای دایره وسیعی از تعاریف و مفاهیم چندسطحی و چندبعدی است که هر صاحب‌نظری به جنبه‌هایی از آن و گاه با تعبیر مخصوصی به آن اشاره کرده است. گروهی آن را به معنای "هنجارها و شبکه‌هایی که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی به منظور کسب سود متقابل را فراهم می‌کند" دانسته‌اند (۲۰). برخی دیگر از صاحب‌نظران سرمایه‌های اجتماعی را مجموعه‌ای از روابط، تعاملات و شبکه‌های اجتماعی که در میان افراد و گروه‌های اجتماعی وجود داشته و موجب گرمی روابط اجتماعی و تسهیل کنش اجتماعی می‌شود، تعریف نموده‌اند (۲۱). به نظر کلمن، سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی<sup>۱</sup> است که به کنشگر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منابع خود دست یابد و هنگامی به وجود می‌آید که روابط بین افراد به گونه‌ای دگرگون شود که کنش را تسهیل می‌کند (۲۲). پیرو دیو سرمایه اجتماعی را از سایر انواع سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و نمادین متمایز می‌سازد و برای آن خصلتی ساختاری و تعاملاتی قائل است (۲۳). از نظر پاتنام سرمایه اجتماعی عبارت است از پیوندهای بین افراد (شبکه‌های

1- Social structure

رفته‌اند که به صراحت معنی‌شان با هم فرق می‌کند. آن چه از کلمه حفاظت می‌توان دریافت، دربردارنده یک اصل کلی است که شامل هر دو این تعابیر می‌شود از جمله خودداری از اعمال زیان‌آور و اتخاذ اقدامات مثبت برای مراقبت در حدی که به خرابی محیط زیست منتهی نشود. آنچه از اصطلاح نگاه‌داری تداعی می‌شود مراقبت طولانی‌تر با در نظر گرفتن حقوق و منافع نسل‌های آینده است و این که برای چه اشخاصی از منابع طبیعی باید حفاظت شود (۳۱).

#### رابطه سرمایه اجتماعی و حفاظت محیط زیست

سرمایه اجتماعی از جمله متغیرهای مکنون و پنهان و در عین حال بسیار تأثیرگذار بر محیط‌زیست و رفتارهای محیط زیستی می‌باشد (۳۲). انتظار می‌رود که جوامع با سرمایه‌اجتماعی بالاتر اقدام جمعی بهتر را در زمینه مدیریت محیط‌زیست ترویج دهند. در واقع، ارتباط در جامعه، به این معنا که تا چه حد اعضای جامعه با یکدیگر ارتباط برقرار کرده، نقش مهمی در رفع تخریب منابع و افزایش ثروت جامعه دارد (۳۳). بنابراین، سرمایه اجتماعی بر کنش میان انسان‌ها تمرکز دارد؛ کنشی که در تمام لحظات زندگی انسان وجود دارد و رفتار و نگرش‌های وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بخشی از زندگی انسان را، رفتارها و کنش‌های زیست‌محیطی تشکیل می‌دهند، می‌توان انتظار داشت که سرمایه‌اجتماعی بر رفتارهای زیست‌محیطی انسان‌ها تأثیر داشته باشد؛ مخصوصاً در جامعه‌ای که تهدیدات زیست‌محیطی با شتابی فزاینده افزایش پیدا می‌کند (۳۴).

#### روش پژوهش

پژوهش حاضر از جمله پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی از نوع کاربردی است. این تحقیق در سال ۱۳۹۶ انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش را ساکنان ۴ منطقه شهر ایلام تشکیل می‌دهد که طبق آخرین آمار در سال ۱۳۹۵ جمعیت آنها ۱۹۰۳۶۱ نفر می‌باشد. به دلیل محدودیت‌های پژوهش و عدم امکان بررسی تمامی جامعه آماری، به منظور تعیین حجم نمونه، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است که در این روش باید تعداد نمونه هر زیرمجموعه، مناسب با

مشترک میان آنان است و به ماهیت ارتباطات میان افراد در یک سازمان می‌پردازد. این بعد شامل موارد زیر می‌گردد: اشتراک فرهنگی، نتایج فرهنگی، شناخت فرهنگی، و تنوع فرهنگی (۲۸).

**بعد ساختاری سرمایه اجتماعی:** منظور از بعد ساختاری پژوهش، الگوی کلی تماس‌های بین افراد است. این بعد از طریق چند شاخص قابل اندازه‌گیری است که عبارتند از: اندازه گروه، ترکیب گروه، انسجام گروه، تعامل گروه و مشارکت میان اعضای گروه (۲۸).

**بعد رابطه‌ای سرمایه اجتماعی:** منظور از بعد رابطه‌ای، روابط انسانی موجود در سازمان است و نشان می‌دهد آیا کارکنان سازمان با هم در ارتباط هستند یا خیر؟ ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸) و شامل اعتماد، هنجارها، تعهد و هویت است (۲۸).

#### حفاظت از محیط زیست

به هرگونه عملیاتی که برای نگهداری محیط زیست یا جلوگیری از تخریب آن صورت می‌گیرد، حفاظت از محیط زیست گفته می‌شود (۲۹). حفاظت از محیط زیست، عبارتست از تلاشی که به منظور حفظ سلامتی محیط و انسان‌ها، در سطوح شخصی، سازمانی یا دولتی، از محیط طبیعی محافظت می‌کند. از سال ۱۹۶۰، جنبش‌های فعال زیست‌محیطی ایجاد شده‌اند که از مسائل مختلفی در این زمینه اطلاع دارند. حفاظت از محیط‌زیست احتیاج به توجه، به فعالیت‌های مختلف انسانی دارد و تحت تأثیر سه فاکتور در هم آمیخته است: قوانین زیست‌محیطی، اخلاق و آموزش و پرورش. هر کدام از این سه فاکتور، هم در سطح تصمیمات بین‌المللی و هم در سطح ارزش‌های رفتاری و شخصی، بر محیط زیست تأثیر می‌گذارند. برای این‌که حفاظت از محیط زیست به واقعیت تبدیل شود، مهم است که جوامع، در این زمینه‌ها پیشرفت کرده و تصمیمات زیست‌محیطی را اتخاذ کنند (۳۰). تعریف رسمی از اصطلاحات حفاظت کردن<sup>۱</sup> و نگاه‌داری کردن<sup>۲</sup> وجود ندارد. اما هر دو در ماده ۱۹۲ کنوانسیون حقوق دریاها به کار

- 1- Protect
- 2- Preserve

تعداد نمونه نیز به آن منطقه اختصاص یافت. برای این کار نسبت درصد و سهم هریک از مناطق در جمعیت منطقه حساب شد.

اعضای آن زیرمجموعه باشد. به دلیل گسترده بودن جامعه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شد. با توجه به اینکه شهر ایلام به ۴ منطقه تقسیم شده است متناسب با جمعیت هر منطقه سهم معینی از

جدول ۱- پرسشنامه‌های تخصیص یافته به ناحیه‌های موردنظر بر اساس تعداد جمعیت آنها

Table 1- The questionnaires for determined areas based on their populations

منطقه	تعداد جمعیت (آمار سال ۱۳۹۱)	تعداد پرسشنامه هر منطقه
۱	۵۸۸۴۹	۱۲۵
۲	۴۱۲۱۳	۹۷
۳	۳۵۷۳۷	۷۴
۴	۳۹۱۶۵	۸۷
جمع کل	۱۷۵۰۰۰	۳۸۳

منبع: نگارندگان

از طریق تحلیل عاملی تأییدی مورد تأیید قرار گرفت و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. همان‌طور که از خروجی جدول ۲ مشاهده می‌شود میزان ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده نشان‌دهنده همبستگی درونی بالای سوالات می‌باشد.

بازار گردآوری اطلاعات پرسشنامه پژوهش محقق ساخته بود است که دو متغیر سرمایه اجتماعی و حفاظت از محیط زیست را شامل می‌شد. سوال‌هایی در رابطه با ابعاد سرمایه اجتماعی (ساختاری، رابطه‌ای و شناختی) و حفاظت از محیط زیست مطرح شد که روایی آن یک بار توسط متخصصین امر و بار دوم

جدول ۲- میزان ضریب آلفای کرونباخ

Table 2- The coefficient of Cronbach's Alpha

مقدار آلفا	تعداد آیتم	مولفه‌ها
۰/۸۷	۴۶	سرمایه اجتماعی
۰/۸۴	۱۴	حفاظت از محیط زیست
۰/۸۹	۶۰	کل پرسشنامه

منبع: یافته‌های پژوهش

سال سن داشتند. همچنین نسبت پاسخگویان زن نسبت به مردها بیشتر بود و اکثر افراد پاسخگو متأهل بودند. فراوانی تحصیلات نیز نشان داد که افراد پاسخگو در منطقه ۱ دارای تحصیلات لیسانس و در منطقه ۲ و ۳ و ۴ دارای تحصیلات دیپلم و کمتر از آن بودند. فراوانی محل تولد ساکنان نشان می‌دهد، که محل تولد اکثر پاسخگویان، شهر ایلام بوده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های همبستگی و رگرسیون با استفاده از نرم‌افزار Lisrel انجام شد.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات جمعیت‌شناختی: یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که اکثر افراد پاسخگو در ۴ منطقه شهر ایلام، بین ۲۱ تا ۳۰

فراوانی شغل نشان می‌دهد که در مناطق ۱ و ۲ اکثر شغل آزاد و در منطقه ۴ اکثر پاسخگویان خانه‌دار بودند. پاسخگویان بیکار بودند، در منطقه ۳ اکثر پاسخگویان دارای

## جدول ۳- اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه آماری

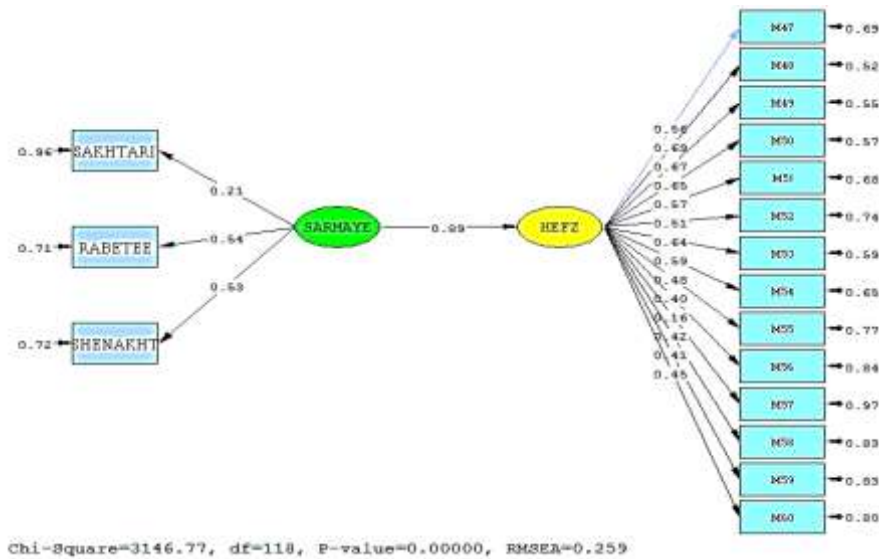
Table 3- Demographic information of statistical sample

درصد فراوانی	طبقات	درصد فراوانی	طبقات	درصد فراوانی	طبقات	مناطق
۲۲/۴	کارمند دولتی	۹۳/۶	همین شهر	۸	بالاتر از ۵۱ سال	۱
۱۷/۵		۸۶/۶		۹/۳		۲
۲۳		۹۴/۶		۶/۸		۳
۱۸/۴		۸۹/۷		۱۲/۶		۴
۲/۴	کارمند شرکت خصوصی	۲/۴	روستاهای حومه	۱۸/۴	۴۱ تا ۵۰ سال	۱
۶/۲		۵/۲		۱۵/۵		۲
۲/۷		۱/۴		۱۶/۲		۳
۱۱/۵		۵/۷		۱۳/۸		۴
۲۱/۶	شغل آزاد	۲/۴	سایر شهرهای استان	۲۱/۶	۳۱ تا ۴۰ سال	۱
۱۲/۴		۴/۱		۲۵/۸		۲
۳۱/۱		۱/۴		۳۱/۱		۳
۱۴/۹		۳/۴		۲۹/۹		۴
۴	مشاغل عالی	۱/۶	سایر شهرهای کشور	۴۴	۲۱ تا ۳۰ سال	۱
۲/۱		۴/۱		۳۸/۱		۲
۰		۱/۴		۳۵/۱		۳
۴/۶		۱/۱		۳۲/۲		۴
۴	بازنشسته	۲/۴	دکتری و بالاتر	۸	۲۰ سال و کمتر	۱
۵/۲		۱		۱۱/۳		۲
۱/۴		۰		۱۰/۸		۳
۶/۹		۲/۳		۱۱/۵		۴
۱۸/۴	خانه دار	۲۰	فوق لیسانس	۵۷/۶	متاهل	۱
۲۰/۶		۱۱/۳		۵۵/۶		۲
۱۸/۹		۲۳		۵۵/۴		۳
۲۶/۴		۲۳		۵۹/۸		۴
۲۷/۲	بیکار	۲۸	لیسانس	۴۲/۴	مجرد	۱
۳۶/۱		۲۸/۹		۴۴/۳		۲
۲۳		۲۳		۴۴/۶		۳
۱۷/۲		۱۹/۵		۴۰/۱		۴
		۲۵/۶	فوق دیپلم	۳۹/۲	مرد	۱
		۲۸/۹		۳۹/۱		۲
		۱۷/۶		۳۶/۵		۳
		۲۵/۳		۴۷/۱		۴
		۲۴	دیپلم و کمتر از دیپلم	۶۰/۸	زن	۱
		۲۹/۹		۶۰/۸		۲
		۳۶/۵		۶۳/۵		۳
		۲۹/۹		۵۲/۹		۴



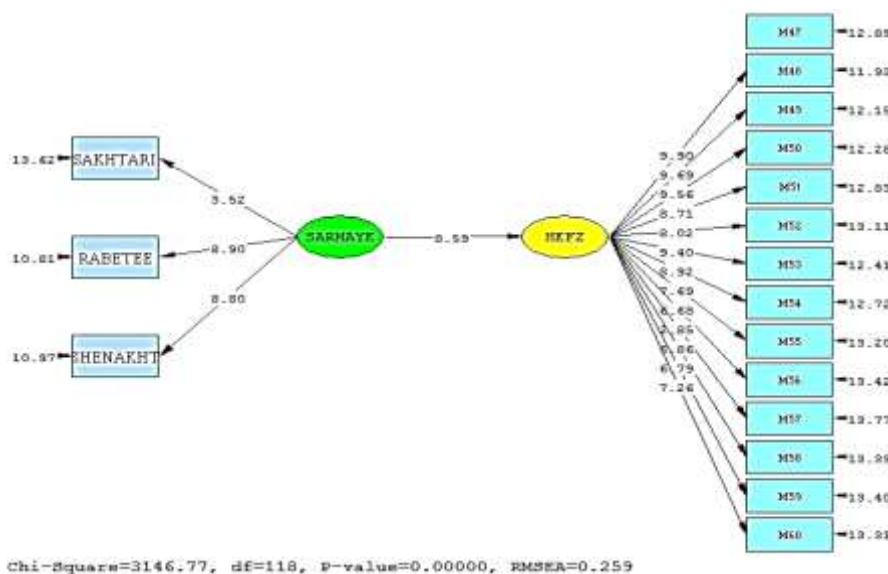
(۸/۵۹) که بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد، لذا  $H_0$  رد و  $H_1$  تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که بین سرمایه اجتماعی و حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. از این رو فرضیه اصلی پژوهش مورد تأیید است.

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و حفاظت از محیط زیست براساس نتایج چنانچه جدول ۵ و شکل ۲ و ۳ نشان می‌دهند ضریب استاندارد بین دو متغیر سرمایه اجتماعی و حفاظت از محیط زیست برابر با ۰/۸۹ است، و با توجه به  $t$  بدست آمده



شکل ۲- مدل ساختاری در حالت استاندارد فرضیه اصلی پژوهش

Picture 2- The structural model based on the standard state of the research's main hypothesis



شکل ۳- مدل ساختاری در حالت معنادار فرضیه اصلی پژوهش

Picture 3- The structural model based on the meaningful state of the research's main hypothesis

جدول ۴- شاخص‌های نیکویی برازش برای مقادیر سمت راست و چپ مدل

Table 4- Measures of goodness of fit for amounts of right side and left side of the model

ردیف	معیارهای برازش مدل	شاخص	بعد	حدمطلوب	نتیجه
۱	کای دو نسبی	$\chi^2 / df$	۲	$3 <$	قابل قبول
۲	ریشه میانگین مجزورات تقریبی	RMSEA	۰/۰۰۰	$0/1 <$	برازش خوب
۳	ریشه مجذور مانده‌ها	RMR	۰/۰۵۶	حدود صفر	قابل قبول
۴	شاخص برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۲	$0/90 >$	بسیار خوب
۵	شاخص نرم برازندگی	NNFI	۰/۹۵	حدود یک	بسیار خوب
۶	شاخص برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۶	$0/90 >$	بسیار خوب
۷	شاخص برازش نسبی	RFI	۰/۹۰	$0/90 >$	بسیار خوب
۸	شاخص برازش اضافی	IFI	۰/۹۶	$0/90 >$	بسیار خوب

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۵- نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری: فرضیه اصلی

Table 5- The results of analyzing the model of structural equations: the main hypothesis

نتیجه آزمون	متغیر وابسته	متغیر مستقل	T-value	ضریب استاندارد
رد H0	حفاظت از محیط زیست	سرمایه اجتماعی	۸/۵۹	۰/۸۹

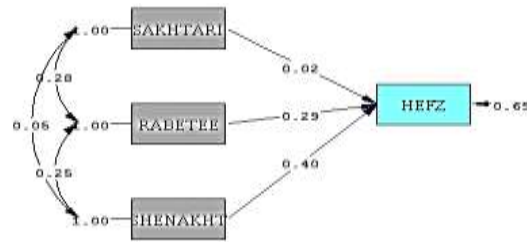
منبع: یافته‌های پژوهش

بین سرمایه شناختی و حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. ضریب استاندارد بین دو متغیر سرمایه ارتباطی و حفاظت از محیط زیست برابر با ۰/۲۹ است، و با توجه به  $t$  به دست آمده (۶/۳۷) که بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که بین سرمایه ارتباطی و حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

در نهایت با توجه به مقدار ضریب معناداری هر یک از متغیرها می‌توان بیان داشت که میزان تأثیر سرمایه اجتماعی شناختی بیشتر از سرمایه اجتماعی رابطه‌ای می‌باشد.

بررسی رابطه بین سرمایه ساختاری، سرمایه شناختی و سرمایه ارتباطی با حفاظت از محیط زیست بر اساس نتایج چنانچه جدول ۶ و شکل‌های ۳ و ۴ نشان می‌دهد ضریب استاندارد بین دو متغیر سرمایه ساختاری و حفاظت از محیط زیست برابر با ۰/۰۲ است، و با توجه به  $t$  به دست آمده (۰/۴۷) که کمتر از ۱/۹۶ می‌باشد، پس می‌توان نتیجه گرفت که بین سرمایه ساختاری و حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی داری وجود ندارد.

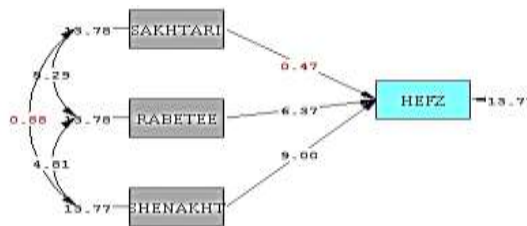
ضریب استاندارد بین دو متغیر سرمایه شناختی و حفاظت از محیط زیست برابر با ۰/۴۰ است، و با توجه به  $t$  به دست آمده (۹/۰۰) که بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که



Chi-Square=0.00, df=0, P-value=1.00000, RMSEA=0.000

شکل ۴- مدل ساختاری فرضیه‌های فرعی پژوهش

Picture 4- The structural model based on the standard state of the research's The side-hypothesis



Chi-Square=0.00, df=0, P-value=1.00000, RMSEA=0.000

شکل ۵- مدل ساختاری فرضیه‌های فرعی پژوهش

Picture 5- The structural model based on the meaningful state of the research's The side-hypothesis

جدول ۶- نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری: فرضیه فرعی

Table 6- The results of analyzing the model of structural equations: The side-hypothesis

نتیجه آزمون	متغیر وابسته	متغیر مستقل	T-value	ضریب استاندارد
H0 تأیید	حفاظت از محیط زیست	سرمایه ساختاری	۰/۴۷	۰/۰۲
H0 رد	حفاظت از محیط زیست	سرمایه شناختی	۹/۰۰	۰/۴۰
H0 رد	حفاظت از محیط زیست	سرمایه ارتباطی	۶/۳۷	۰/۲۹

منبع: یافته‌های پژوهش

### بحث و نتیجه‌گیری

و نولز (۶) به لحاظ وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و حفظ محیط زیست مطابقت دارد. همچنین با پژوهش گرجی‌گراسمی و همکاران (۸) به لحاظ وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت شهروندان در مدیریت زیست محیطی هم‌راستا می‌باشد. پژوهش لیو و همکاران (۹) نیز به وجود ارتباط بین دو

هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر حفاظت از محیط زیست بود که به روش توصیفی - تحلیلی انجام شد. به عنوان نتیجه اول پژوهش می‌توان بیان داشت که سرمایه اجتماعی بر حفاظت از محیط زیست تأثیر مثبت و معناداری دارد. نتایج بررسی این فرضیه با پژوهش‌های گرافتون

دارای این ویژگی‌ها بوده‌اند. نتایج این فرضیه با پژوهش لیو و همکاران (۹) به لحاظ وجود رابطه بین بعد شناختی سرمایه اجتماعی با حفظ محیط زیست و همینطور بیشترین تأثیر این بعد نسبت به ابعاد دیگر سرمایه اجتماعی بر حفظ محیط زیست مطابقت دارد. همچنین نتایج بررسی این فرضیه با پژوهش یزدانی و شمس (۱۷) به لحاظ وجود رابطه بین بعد شناختی سرمایه اجتماعی با حفظ محیط زیست مطابقت دارد. بوردیو - نظریه‌پردازان در زمینه سرمایه اجتماعی - سرمایه اجتماعی را یکی از اشکال سرمایه می‌داند، که در این پژوهش سرمایه فرهنگی به عنوان یکی از اشکال بنیادی تحت برخی از شرایط به سرمایه اقتصادی تبدیل می‌شود و به شکل کیفیات آموزشی نهادینه می‌گردد. بنابراین طبق این نظریه می‌توان با استفاده از بعد فرهنگی سرمایه به آموزش رفتارهای زیست‌محیطی پرداخت و افراد را به حفظ محیط زیست به عنوان یکی از سرمایه‌های ملی تشویق نمود.

وجود ارتباط مثبت بین سرمایه رابطه‌ای با حفظ محیط زیست از دیگر نتایج این پژوهش بود که نتایج حاکی از وجود سرمایه رابطه‌ای در بین شهروندان ایلامی تا حد متوسط رو به بالایی است. نتایج بررسی این فرضیه با پژوهش‌های گرجی‌گرسامی و همکاران (۸) به لحاظ وجود رابطه بین اعتماد اجتماعی و حفظ محیط زیست مطابقت دارد. همچنین نتایج این فرضیه با پژوهش لیو و همکاران (۹)، لارسون و همکاران (۱۳)، خوش‌فر و همکاران (۱۴) و یزدانی و شمس (۱۷) به دلیل وجود رابطه بین بعد رابطه‌ای سرمایه با حفظ محیط زیست مطابقت دارد. فوکویاما نیز به عنوان یکی دیگر از نظریه‌پردازان معتقد است که سرمایه اجتماعی از طریق تعاون و همکاری گروهی بین افرادی که از نظر هنجار و ارزش‌های مثبت با هم هماهنگی دارند ایجاد می‌شود و این همکاری و تعاون می‌تواند در پیشبرد اهداف مختلف کارساز باشد. طبق این نظریه نیز می‌توان بیان داشت که با مشارکت و همکاری افراد دارای هنجار و ارزش‌های مشترک مثبت در زمینه حفظ محیط زیست می‌توان به توسعه پایدار و حفظ محیط زیست برای نسل‌های آتی دست یافت. از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی سبب می‌شود تا هزینه‌های

متغیر مذکور اذعان داشتند. توماس (۱۰) نیز معتقد است سرمایه اجتماعی چارچوبی را برای درک وضعیت رفتار زیست محیطی فراهم می‌کند. پژوهش واقعی و حقیقتیان (۱۱) نیز از جمله پژوهش‌هایی است که نتایج آن با این فرضیه مطابقت دارد که سرمایه اجتماعی رابطه مستقیمی با انجام رفتارها طرفدار محیط زیست دارد و تسهیل‌کننده آن است. کاسکانتو و همکاران (۱۲) بیان داشتند یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتار زیست محیطی افراد جامعه سرمایه اجتماعی است و می‌توان با گسترش انسجام به انجام رفتارها مسئولانه و مثبت نسبت به محیط زیست کمک کرد. نتایج پژوهش لارسون و همکاران (۱۳) نیز با نتایج پژوهش حاضر مطابقت دارد. پژوهش‌های بخشی و همکاران (۱۹)، کبیری و کریم‌زاده (۱۸)، خوش‌فر و همکاران (۱۴)، صالحی و امام‌قلی (۱۵) و یزدانی و شمس (۱۷) از جمله پژوهش‌های داخلی است که نتایج آنها با نتایج فرضیه اصلی مطابقت داشتند. به عبارتی می‌توان چنین استنباط نمود که هر چه میزان سرمایه اجتماعی افراد جامعه بالا باشد حفاظت از محیط زیست و بروز رفتارهای محیط زیستی در بین آنها نیز افزایش می‌یابد. چنان‌که از نتایج پژوهش حاضر برمی‌آید رفتارهای زیست‌محیطی افراد و تمایل آنها به حفظ محیط زیست به شخصیت و وضعیت و ظرفیت‌های اجتماعی در جامعه بستگی دارد. به طور مثال افراد خود کنترل و هدف‌گرا رفتارهای مطلوب‌تری نسبت به محیط زیست از خود نشان می‌دهند. همچنین بین سرمایه‌های عمومی اجتماعی (دموکراسی و فساد) و تأثیرات سیاست‌های زیست‌محیطی ملی و عوامل اساسی اقتصادی و جمعیت‌شناسی تعیین‌کننده عملکرد ملی محیط زیست رابطه وجود دارد. اما وجود سرمایه اجتماعی صرف شرط کافی برای بهبود نتایج ملی محیط زیست نیست. به این دلیل که نوع سرمایه اجتماعی و چگونگی نتایج آن متفاوت است و تأثیر کلی آن بر عملکرد محیط زیستی در سطح ملی متفاوت است.

یکی دیگر از نتایج این پژوهش وجود ارتباط مثبت بین سرمایه شناختی و حفظ محیط زیست بود. چنان‌که نتایج نشان می‌دهد ساکنان مناطق شهر ایلام در حد متوسط رو به بالایی

-تغییر نگرش افراد از مصرف‌گرایی به حفظ و صرفه‌جویی از منابع طبیعی و محیط‌زیست از طریق آموزش‌های مجازی و واقعی

-استقبال از افراد داوطلب زیست‌محیطی و آموزش این‌گونه افراد به عنوان همیاران طبیعت

-تشکیل گروه‌های کارشناسی و گروه‌های آموزش‌های عملی حفاظت از محیط زیست و بازدید از پارک‌ها و فضای سبز

-عضوگیری گروه‌های زیست‌محیطی از بین دانش‌آموزان و دانشجویان، اساتید، کارکنان ادارات و ...

-تلاش برای ایجاد گروه‌های دوستانه، همسایه‌ای، همکاران، هم‌محلله‌ای به صورت ایجاد کانال‌ها و شبکه‌های اجتماعی واقعی و مجازی برای تقویت ارتباط و تعامل افراد با یکدیگر در زمینه حفظ محیط زیست

- تشویق افراد به مشارکت در امور زیست‌محیطی محله‌ای، منطقه‌ای و شهری و مشارکت با نیروی انتظامی و حفظ امنیت در شهر

- تشویق افراد به پرداخت هزینه‌های داوطلبانه به‌منظور حفظ محیط زیست، ایجاد مکان‌های جمع‌آوری زباله‌های قابل بازیافت و ...

#### منابع

1. Abedi Sarvestani, A.; Shah Vali, M.; Mohaghegh Damad, S. M.; 2007, *the Nature and Environmental Perspectives in the Islamic Thought; Periodic Journal of Ethics in Sciences and Technology*, Second Year, No. 1 and 2, (Persian).
2. Oskamp, A. S. (Author), 1990, *Maher, Farhad (Translator); Social Applied Psychology*; Translated by Farhad Maher, Mashhad, Publications of Astan Quds Razavi, 1990, (Persian).
3. Moahed, M.; Enayat, H.; Pour Ne'mat, A.; 2008, *Investigating the Relationship between Social Capital and Political Participation of Women*;

دستیابی به اهداف معینی کاهش یابد، اهدافی که در نبود سرمایه اجتماعی دستیابی به آنها تنها با صرف هزینه‌های زیاد امکانپذیر می‌شود.

به عنوان نتیجه نهایی این پژوهش می‌توان بیان داشت که براساس پاسخ‌های ساکنان بین سرمایه ساختاری و حفظ محیط زیست ارتباطی یافت نشد و علت این امر می‌تواند میزان سرمایه اجتماعی ساختاری پایین در مناطق ۴گانه شهر ایلام باشد. نتایج بررسی این فرضیه با پژوهش‌های گرجی‌گرسامی و همکاران (۸)، لیو و همکاران (۹)، کاسکانتی و همکاران (۱۲)، لارسون و همکاران (۱۳)، خوش‌فر و همکاران (۱۴)، یزدانی و شمس (۱۷) و بخشی و همکاران (۱۹) مطابقت ندارد. در پژوهش آنان رابطه بین سرمایه ساختاری و حفظ محیط زیست تأیید شده است. براساس نظریه گلن لوری اعتماد و همبستگی در تعریف سرمایه اجتماعی جای دارند که این دو بعد را نیز می‌توان از مهمترین ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤثر بر حفظ محیط زیست دانست. از نظر پاتنام، ویژگی‌های شبکه‌ای، هنجاری و اعتمادی سرمایه اجتماعی را می‌توان مهمترین ویژگی‌های مؤثر بر تسهیل هماهنگی و همکاری برای سود متقابل دانست. بنابراین، این عوامل ابعاد مهم سرمایه اجتماعی هستند و هر یک به نوعی در دستیابی به اهداف موردنظر تأثیرگذارند.

پژوهش حاضر و همه پژوهش‌های پیشین و دیدگاه‌ها و نظریه‌های نظریه‌پردازان مختلف به یک نکته مهم و یکسان اشاره نموده‌اند و آن هم اهمیت سرمایه اجتماعی است. در صورت وجود سرمایه اجتماعی در یک جامعه به اهداف از پیش تعیین‌شده با کمترین هزینه و با مشارکت، هماهنگی، تعاون مبتنی بر اعتماد و همبستگی دست خواهیم یافت.

لذا پیشنهاد می‌شود در راستای ارتقای نقش سرمایه اجتماعی در حفظ محیط زیست اقدامات زیر صورت گیرد:

-بالا بردن آگاهی زیست محیطی افراد از طریق کانال‌های واقعی و مجازی و رسانه‌های جمعی

- on *Environmental Behaviors*, Boston College.
11. Vaghefi, E. and Haghghatyan, M., 2014. *The Impact of Cultural Capital (Institutional Dimension) on Socio-Environmental Behaviors with the Sustainable Urban Development Approach (The Case of Shiraz City)*. Journal of urban economics and management. 2(8). PP. 48-65. (Persian)
  12. Cascante, D., Harper, A and Sticks, G., 2015, *International amenity migration: Examining environmental behaviors and influences of amenity migrants and local residents in a rural community*. Journal of Rural Studies. 38. PP.1-11.
  13. Larson, L., Stedman, R., Cooper, C. and Decker, D., 2015. *Understanding the mul-tidimensional structure of pro-environmental behavior*. Journal of Environmental Psychology. 43. PP.112-124.
  14. Khoshfar, Gh.; Salehi, S.; 2009, *Social Capital and Environmental Behavior*; Conference for Investigating the Planning of Social Issues, November, Mazandaran Province, Iran, (Persian).
  15. Salehi, S.; Imam Gholi, L.; 2012, *Investigating the Effects of Social Capital on Environmental Behaviors (Case Study: Kurdistan Province)*; Journal of Iranian Sociology, Year Thirteen, Number Four, Winter of 2012, 90-115, (Persian).
  16. Farahmand, M.; Shokouhifar, K.; Sayar Khalaj, H.; 2013, *Investigating Social Factors Influencing Environmental Behaviors (Case Study: Citizens of Yazd City)*; Journal for Studies in Urban Sociology (Urban Studies), 4 (10), 109-141, (Persian).
  - Research Journal of Humanities and Social Sciences, Specific Social Research Issue, 2008, 161-190, (Persian).
  4. The Constitution of the Islamic Republic of Iran, 2002, (Persian)
  5. Haghghatyan, M.; Pour Afkari, N.; Jafarinia, G.; 2012, *The Effects of Environmental Social Behaviors on Social Development among the Workers in Southern Pars Oilfield*; Journal for Studies in Social Development of Iran, 5 (1): 135-151, in Persian
  6. Grafton, R. Quentin and Knowles, Stephen, 2003, *Social capital and national environmental performance*, Australian National University, Economics and Environment Network Working Paper, EEN0206.
  7. Barr, S. 2007. *Factors Influencing Environment Attitudes and Behaviors: A U.K. Case Study of Household Waste Management*. Journal of Environment and Behavior. Vol.39.No.4.pp 435-473.
  8. Gorgi Garsami, A., Radneya, H. Safari, R. and Asadi Rad, A. 2013. *Investigate the relationship between social capital and citizen participation in environmental man-agement and urban health*. The first conference national and urban and environmental services, Mashhad. (Persian).
  9. Liu, Jingyan. Hailin Qu, Danyu Huang, Gezhi Chen, X. Y., Xinyuan Z., Zhuida L., 2014. *The role of social capital in encouraging residents' pro-environmental behaviors in community-based ecotourism*. Tourism Management 41, 190-201.
  10. Thomas M. L., 2013, *The Influence of Social Class and Cultural Variables*



- Sociology of Education*. N. Y. Greenwood Press.
24. Share'pour, M.; 2001, *Prescription of Social Capital and its Consequences*; Periodic Journal of the Iranian Association of Sociology, No. 3, (Persian).
  25. Fukuyama, F.(1999), *Social Capital and Civil Society*, The Institute of Public Policy ,George Mason University.
  26. Woolcock, M.; Narayan, D. (Authors), Khakbaz, A.; Pouyan, H., with the help of K. Tajbakhsh (Translators); 2005, *Social capital and its Implications for Development Theory; Collection of Papers on Social Capital, Trust, Democracy, and Development*, Tehran: Shirazeh Publications, (Persian).
  27. Alavi, S. B.; 2001, *Social Capital*, Tadbir Journal, 2001, 12 (116), (Persian).
  28. Hejr Gasht, K.; 2008, *Investigating the Association between Social Capital and the Performance of Workers in Mobile Communication Company*; Master's Dissertation in Governmental Management (Human Resources), Islamic Azad University of Ghazvin, (Persian).
  29. All the Keywords of the Department of Environmental Engineering, National Petrochemical Company, Visited on June 3, 2009, (Persian)
  30. Roshd Encyclopedia, Environmental Protection, Visited on June 3, 2009, (Persian).
  31. Habibi, M. H.; 2005, *Environmental Rights*, Publications of Tehran University, First Volume, in Persian
  32. Portes, A. 1998. *Social Capital: its Origins and Applications in Modern*
  17. Yazdani, H; Shams, A; 2016, *Effects of Social Capital on Environmental Behaviors of Rural Residents in Marivan City District*; Journal for Environmental Education and Sustainable Development, Number 4, Year 4, 75-85, (Persian).
  18. Kabiri, A.; Karimzadeh, S.; 2017, *Sociological Analysis of the Relationship between Social Capital and Environmental Concern*; Journal of Applied Sociology, Year 28, Continuous Number 65, No. 1, 53-66, (Persian)
  19. Bakhshi, M. R.; Pirdadeh Biranvand, K.; Falaki, M.; 2017, *Investigating the Relationship between Social Capital and Environmental Behaviors among Students of Birjand University*; Journal of Social Capital Management, Year 4, No. 3, 451-473, (Persian).
  20. Tajbakhsh, Gh.; Javanmard, K.; Tarafi, A.; 2013, *Analyzing the Relationship between Social Capital and Sense of Social Security in Hamidieh City*; Periodic Journal of Social Security Studies, 2013, No. 33, 13-45, (Persian).
  21. Ghafari, Gh.; 2005, *Measuring Social Capital; Proceedings of the First Symposium on Social Capital and Social Wellbeing*, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, 18, 2, in Persian
  22. Coleman, J. (Author), 1998, Sabouri, Manouchehr (Translator); *Foundations of the Social Theory*; Tehran: Ney Publications, (Persian).
  23. Bourdieu, P. 1986. *The Forms Of Capital*, in J.Richardson (ed) *Handbook of Theory and Research for*

34. Nasrollahi, Z.; Islami, R.; 2013, *Investigating the Relationship between Social Capital and Sustainable Development in Iran (an Application of Robert Foa Model)*; Periodic Scientific and Research Journal of Economic Growth and Development, Year 4, No. 13, 62-79, (Persian)
33. Renani, M.; Daliri, H.; 2010, *Effects of Social Capital on Economic Growth: Developing a Theoretical Framework*; Scientific and Research Journal of Economic Policy Making, Year 2, No. 4, 23-56, (Persian).